

**ONDERWIJSCOÖRDINATIE VAN DE
ZUSTERS VAN BERLAAR
BOEKBESPREKINGEN BIJ DE 31ste NIEUWSBRIEF VAN
JANUARI 2014**

**EEN PLEIDOOI VOOR DE
HELENDE KRACHT VAN KUNST**

Kunst doet wat met een mens. Zij slaagt er in een heel scala aan gevoelens op te wekken. Blijft het bij een oppervlakkig beroeren of kan zij werkelijk helend werken? Dat behandelen Alain de Botton en John Armstrong in *Kunst als therapie*.

Twee filosofen focussen op kunst

Alain de Botton (° Zurich 1969) is een populair maar ook wel omstreden Zwitsers-Engels filosoof. Omdat hij bekommerd is om het geluk van zijn lezers, behandelt hij vooral westerse sociaal-economische thema's. Bestsellers van zijn pen zijn: *De troost van de filosofie*, *Statusangst*¹, *Religie voor atheïsten: een heidense gebruikersgids*. In 2008 stichtte hij de *School of Life* en een jaar later *Living Architecture*. Hij verbindt de grote ideeën over cultuur met de individuele problemen van de westerling. Zijn werk is ruim gewaardeerd: zo werd hij in 2003 "Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres" en won hij de prestigieuze "Prix

¹ In de 14de Nieuwsbrief van juli 2005 was er een bespreking van "Statusangst" van Alain de Botton

Européen de l'Essai Charles Veillon". Geregeld krijgt hij ook felle tegenwind, de hoge bomen, nietwaar!

John Armstrong (°Glasgow 1966) is filosoof en kunsttheoreticus, verbonden aan de universiteit in Melbourne (Australië). Hij behandelt vooral de thema's kunst, schoonheid en beschaving in: *The Intimate Philosophy of Art, Conditions of Love* en *De filosofie van de liefde*. Geen wonder dat die twee bevriende filosofen elkaar vonden in *Kunst als therapie*.

Een tegendraadse visie

In hun openingswoord stellen de auteurs: *De moderne wereld beschouwt kunst als heel belangrijk – iets wat heel dicht bij de zin van het leven staat* (p. 4). Toch verlaten heel wat mensen rijk gevulde musea met een onvoldaan gevoel. *Het probleem komt voort uit de manier waarop kunst wordt onderwezen, verhandeld en gepresenteerd door de kunstelite...* Het belang van kunst wordt eerder aangenomen dan uitgelegd. Kunst kan "een gereedschap" zijn, een therapeutisch medium dat ons tot een betere versie van onszelf maakt.

In het hoofdstuk "Methodologie" zien zij zeven psychologische beperkingen waarbij kunst een

redmiddel kan zijn, dus een functie heeft. Het gaat om: herinneren, hoop, leed, weer in balans komen, zelfinzicht, ontwikkeling en waardering. Neen, geen opeenstapeling van holle woorden, maar diepmenselijke verlangens. Zo is kunst een manier om mooie maar vergankelijke ervaringen vast te leggen. Eeuwenlang heeft kunst schoonheid gepresenteerd door te idealiseren. Dat geeft hoop en is bekoorlijk, omdat het leven vaak niet aan dat verlangen tegemoet komt. Voor de zeven functies krijgt de lezer kunstwerken voorgelegd met de helende visie erbij.

Zo wist Henri Fantin-Latour alles van tragedies in het leven maar daardoor was hij zeer ontvankelijk voor de schoonheid van een bos chrysanten (p. 18). Die idealisering geeft hoop in de lastige bochten onderweg.

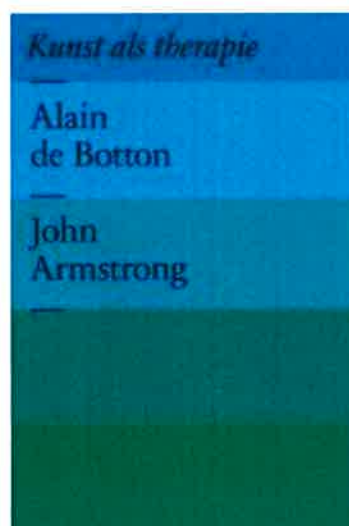
In het hoofdstuk "Liefde" vragen de auteurs zich af of kunst ons kan leren beter lief te hebben en wat iemand tot een betere minnaar maakt. Kijken naar Daphnis en Chloe van Nicolo Pisano bijvoorbeeld kan ons terug voeren naar een vergeten gevoel van tederheid en het feeërieke van een eerste verliefdheid (p.105). Voor iemand *met een lange relatie en vele jaren van gedeeld huiselijk leven* kan dat inspirerend werken.

Bij het thema "Natuur" blijkt kunst de weergave te zijn van goede observatie, een aanmoedigen om dat voorbeeld te volgen. Eeuwenlang vielen natuurweergave en schoonheid samen, zoals in het werk van Claude Lorrain "Jacob met Laban

en zijn dochter" (p. 133). Moderne kunstenaars willen onze ogen openen voor de charmes van landschappen gedomineerd door de technologie en de industrie zoals een reeks watertorens (p. 153) of "De autofabriek in Salerno" van Andreas Gursky (p. 155). Voor de hedendaagse kunstkenner en -minnaars is dat een vreemde benadering. Sinds het einde van de 19de eeuw is l'art pour l'art het motto om naar kunst te zien. De kunstenaar staat centraal, niet het emotionele leven van de toeschouwer. Kunst heeft geen functie.

De auteurs houden het bij de positieve krachten. Er zijn natuurlijk ook de antipoden: lelijkheid, geweld, pijn en horror, ook dat zit in kunst maar valt buiten de therapeutische werking. Laten we dat tenminste in stilte hopen!

In het hoofdstuk "Geld" wordt de rol van de recensenten bij het ontwikkelen van goede smaak belicht. Daarnaast krijgen de politici en kunstenaars adviezen voor de toekomst.

Een andere opstelling in musea

Op menige bladzijde geven de auteurs merkwaardige, soms controversiële visies. Zij zien in kunst functies. De godsdiensten hebben eeuwenlang de kunst voor zich ingespannen. Schilderijen en glasramen visualiseerden bijbelse verhalen en hielden de gelovigen op het goede pad met hemel en hel tegenover elkaar te stellen. Nu we daarvan afgestapt zijn in een laïciserende kunst, wekken de visies van de Botton en Armstrong verbazing, zeker omdat ze er ver mee doorgaan. Zo zien zij de ideale opstelling in musea en galleries niet chronologisch, volgens genre of school. Zij stellen een classificatie volgens de emoties van de toeschouwers voor: een zaal rond liefde, één rond hoop, familie, angst ... Kunst heeft eeuwenlang de theologie gediend, nu is het de beurt aan de psychologie. Zo worden de musea een alternatief voor de leeggelopen kathedralen.

In plaats van de welgekende Amsterdamse museumfiche moet de duiding naast het kunstwerk ingaan op de emotie, die het kunstwerk uitbeeldt. De bezoeker moet niet weten wanneer Juan de Flandres "Christus verschijnt aan zijn moeder" (p. 89) schilderde en tot welke school het werk behoort. Beter vertelt men over het aangrijpende van de ontmoeting, wat de personages meemaakten en dat *zulke momenten van thuiskomen (en overleven) – hoe schaars en vluchtig ook – enorm belangrijk zijn in ons bestaan. Het is een oproep aan mannen om meer*

begrip te hebben voor hun moeder en haar eens wat vaker te bellen. Menig criticus plaatste hier uitroeptekens vol verontwaardiging achter.

Dat is een aanpak die wij ontwend zijn. Moderne kunst is op die manier niet te hanteren.

Toch de moeite waard

Hoe vreemd en controversieel ook, ik kan er in komen, kunst doet wat met een mens. Het gamma opgewekte emoties leidt tot zelfreflectie. Met kunst bezig zijn ligt meestal in de sfeer van genieten en bewonderen en geeft een positieve ingesteldheid, ver weg van verzuring en geweeklaag. De oproep om kunst anders te presenteren in musea en galleries moet niet exclusief uitgevoerd worden. Mij lijkt het een boeiend voorstel om gelegenheidstentoonstellingen uit te bouwen of enkele zalen in een groot museum zo in te richten. De voorstellen van de Botton en Armstrong vormen geen kookboek voor museumdirecteurs en nog minder een bijbel voor curatoren. Zij kunnen een inspiratie zijn om eens een andere lijn aan te boren: emotioneel-creatief.

Wim Pijbes de directeur van het vernieuwde Rijksmuseum in Amsterdam, voelt wel wat voor dat gedachtegoed. In 2014 zal A. de Botton daar gastcurator zijn. Voor mij is het een gelegenheid om op de trein te stappen. Ook in de Art Gallery of Ontario en in the National Gallery of Victoria in Melbourne mag het duo de Botton-Armstrong een tentoonstelling opzetten. Een hele eer!

Zelf zie ik wel wat mogelijkheden om jongeren op die manier met kunst te confronteren. Emoties zijn hen meer nabij dan schildersscholen. In onze grote musea is er voldoende aanbod om een de-Botton-thema uit te werken. Als kennismaking met kunst kan dat een voltreffer worden. Onderwijs is immers de cultuuroverdrager bij uitstek; alle vakken op alle niveaus kunnen aan dat proces participeren. Zo gezien past het boek in elke leraarsbibliotheek. Mooi uitgegeven is het een geschenkbuch voor cultuurminnaars.

Frieda Tibax

de Botton A. en Armstrong J.
Kunst als therapie, uit het Engels,
Terra Lanno, Houten, 2013, 239
pagina's.

